ook mis, zoo ge de volkssouvereiniteit bestrijdt, wijl ze tegen *de Overheid* ingaat; ge moogt ze alleen bestrijden, omdat ze *God* opzij zet en zijn majesteit hoont. En juist deswege is het even diep zondig, als een caesar, buiten God om, zijn macht over een volk vestigt, als dat het volk in opstand tegen God komt, en de souvereiniteit, die alleen Godes is, voor zich zelf rooft.

Hierbij lette men er op, dat God de Heere op den Sinaï, ter bevestiging van zijn Goddelijke souvereiniteit, in den vorm van het gebod, niet van de Overheid spreekt, maar van vader en moeder. In elk gebod, hier wezen we telkens op, wordt altoos uit heel een reeks van zonden, alleen die bepaalde zonde genoemd, die het beginsel het sterkst aanrandt. Ge zult niet doodslaan, niet echtbreken, geen valsch getuigenis geven, niet stelen, enz. Zoo zoudt ge ook hier dus allicht verwacht hebben, dat er zou géstaan hebben: „Gij zult niet tegen uw koning opstaan", overmits naar *onze* schatting, oproer veel erger is dan het niet eeren van vader en moeder. Toch luidt het vijfde Gebod zoo *niet*, maar staat er: „Eer uwen vader en uwe moeder." Wel een teeken, dat het eeren van de souvereiniteit Gods, en dus ook de menschelijke saamleving die op het eeren van die souvereiniteit moet gefundeerd zijn, veel dieper schade lijdt, door ondermijning van het ouderlijk-gezag, dan door een uitbreken van het volk tegen zijn Overheid. Zoolang een volk in het huislijk leven den eerbied voor vader en moeder heilig keurt, kan er van verzet tegen de Overheid zelfs geen sprake komen, dan waar de Overheid het volk tot het uiterste getergd heeft, en in zondige opwelling van hartstocht dat volk zichzelf doet vergeten. Metterdaad rust dan ook het ouderlijk gezag niet op het Burgerlijk Wetboek, maar omgekeerd is het Overheidsgezag buiten machte zich te handhaven, zoo de eerbied voor vader en moeder uit de harten wijkt.

—

Nog twee andere aanwijzingen liggen hierin, die we niet uit het oog mogen verliezen. Klimt het Overheidsgezag op uit het Ouderlijk gezag, dan volgt hier vanzelf uit dat „*vader* des vaderlands" de hoogste eeretitel is, waar een vorst naar dingen kan. Het karakter van het Overheidsgezag wordt er door gequalificeerd als een gezag dat *vaderlijk* van aard moet zijn, en dus volstrekt niet aan den legerbevelhebber, maar aan den vader in zijn gezin zijn signatuur heeft te ontleenen. Vorst te zijn is niet het voeren van een militair commando, maar het bekleed zijn met de leidende en besturende macht in het één groote volksgezin.

En ten andere lette men *er* ook op, dat *de moeder* er bij staat. De rechtsontwikkeling buiten de Schrift gevoelt hier niets van. Vooral in het Romeinsche recht heerscht uitsluitend de *patria potestas*, d. w. z. de vaderlijke macht, en wordt van *de moeder* als zoodanig nauwelijks gerept. Maar zoo is het op den Sinaï niet. Daar heet het met nadruk: „Eer uwen vader *en uwe moeder*." Dit nu strekt niet alleen, om de kinderen van elk gezin er aan te herinneren, dat ze laf zijn, zoo ze vader omdat hij machtiger is eeren, maar moeder omdat ze zwakker is, minder achten. Met laf of niet laf toch hebben we bij Gods geboden niets te maken; en de zaak is derhalve, dat een kind van Godswege zijn moeder evengoed als zijn vader *te gehoorzamen* heeft, en haar in die gehoorzaamheid de haar toekomende *eere* moet bieden. Niet vader vreezen en moeder lief hebben, maar beiden vader en moeder eeren om Gods wil. En hierin nu ligt voor de Overheid tevens de vingerwijzing, dat in het gezag ook van den Staat beide én het vaderlijk, én het moederlijk element tot zijn recht moet komen; dat er dus een middel moet gevonden, om de strengheid van het vaderlijk gezag door moederlijke teederheid te temperen; en het is juist deze schoone gedachte, die aan de getemperde monarchie, aan den constitutioneelen regeeringsvorm ten grondslag ligt; mits opgevat niet in revolutionairen, maar in Christelijken zin.

KUYPER.

„Een Rechter der weduwen".

> Hij is een Vader der weezen, en een Rechter der weduwen: God, in de woonstede zijner heiligheid. Ps. 68: 6.

Er ligt in den weduwlijken staat een gedachte van diepen weemoed en schreiend heimwee.

Althans zoo het voorafgaand saamleven in het huwelijk, dat door den dood nu ontbonden werd, ook zonder ideaal te *zijn*, toch een idealen tint droeg.

Dit wordt niet gezegd, alsof er niet een breede stroom van huislijk geluk en weelde voor de ziel van het huwelijk uitging; maar omdat men meer dan iets anders juist de huwelijksliefde poëtisch heeft ingekleed, en daardoor in menig jeugdig hart idealen en illusiën heeft opgewekt, die later de realiteit van het leven drukken.

Want ja een heel enkel maal vindt men een man en vrouw, beiden van even hooggestemden geest, wier huwelijksleven het ideaal, en zelfs het poëtisch ideaal, nabij schijnt te komen; maar dit blijft altoos een *exceptie*, en verreweg het grooter deel der gesloten huwelijken reikt zóóver niet.

Feitelijk ligt dus de tegenstelling tusschen de gelukkige en ongelukkige huwelijken iets lager; en mag men het huis reeds gelukkig prijzen, waar het huwelijk groeit en bloeit in persoonlijke verkleefdheid, in hartelijke sympathie, in éénheid van geloof en zin en geestesrichting, en waar over en weer de toeleg bestaat om elkander gelukkig te maken.

Reeds dan draagt het huwelijks saamleven een idealen tint.

En wordt nu naar zulk een gezin de dood uitgezonden, om den man weg te nemen, zoodat de vrouw alleen, met of zonder kinderen, achterblijft, dan is die weduwe het toonbeeld van verslagenheid en beroofdheid, en overvalt haar een gevoel van verlatenheid en schrijnende leegte, die wel niet altoos verplettert, soms zelfs de ziel naar God opheft, maar die toch altoos om steun vraagt, en om vertroosting roept.

Door het schreiend verlies is op zoo snijdende wijs het evenwicht in haar ziel verbroken; en zoo roept al wat in haar is, om iets waardoor dat evenwicht kan worden hersteld.

—

Daarom nu komt God in zijn Woord tot zulk een weduwe, en spreekt tot haar, dat Hij der *weduwen Rechter* wil zijn.

Er staat niet, wat heel wat valsche lezers er van gemaakt hebben, dat God de Heere der weduwen *Man* zou zijn.

Voor die *gedachte* zelfs is in de Schrift geen plaats. De Heere is de Bruidegom van zijn *kerk*, voor *Israël* een Man, maar voor de verlaten en beroofde, de bedroefde en eenzame weduwe is Hij *een Rechter*, gelijk Hij voor haar weezen, die achterblijven, *een Vader* wil zijn.

Die heerlijke belofte treedt dus niet toe, om nu naar God de liefde van het vrouwelijk hart uit te lokken, die eerst uitging naar den man. Zelfs kan er van zulk een overbrengen der liefde van den man op God geen sprake zijn. Ook voor, ook in het huwelijk stond immers hoog en ver, ook boven de liefde waarmede deze weduwe aan haar man kleefde, de liefde voor God en haar Heiland; en waar het anders was, was het niet goed.

Ook voor die weduwe gold zoo lang haar man nog leefde, en niet nu pas nu hij wegstierf, het hoog gebod dat ze God lief zou hebben boven alles, en haar man als zich zelve. En immers ook van haar gold het woord van den Christus: »Wie man of vrouw lief heeft boven mij, is mijns niet waardig." Is er dus een jonge vrouw, die in haar eerste overstelpende liefde God om haar man had vergeten, en de eerste, de rijkste, de hoogste liefde van haar hart op haar man in plaats van op haar God had gericht, dan viel ze hiermee in zonde, dan heeft ze hiervoor verzoening in het bloed des Lams te zoeken, en mag nooit gezegd, dat haar liefde voor haar man ideaal was, maar moet veeleer met boete en zielsverbrijzeling beleden, dat heur hart ze heeft misleid.

—

Bij een weduwe maakt het daarom zulk een diepgaand verschil, niet enkel of ze met de innige liefde van haar hart haar man, maar vooral ook, of ze met de hoogste liefde van haar hart altoos haar God, zelfs boven haar man, heeft liefgehad.

Is dit zoo niet, dan natuurlijk is haar nood ontzettend; want dan is ze met haar man, althans voor haar eigen zielsbesef, alles kwijt; en dan is het eerste waarmee ze bij het graf van haar man beginnen moet, zich tot haar God te bekeeren, en Hem de zoo lang ontstolen liefde van haar hart te *offeren op zijn* altaar.

Bij zulke weduwen stuit ge dan ook meest de eerste dagen op zekere wanhoop, op een hartstochtelijke droefheid, waar bitterheid tegen haar lot en een morrende klacht tegen haar God in spreekt.

Het stormt dan zoo bitter in zulk een verslagen hart. Een God, die in zijn majesteit op haar aandringt om haar te vertroosten, en die toch niet tot haar *kan* naderen, dan met een zielverwondend verwijt. En die twee worstelen dan in haar benepen hart tegen elkaar in. Nu eens wil ze voor haar God in de schuld vallen, dan weer neigt het hart om tot een morren tegen God over te slaan. En juist de zonde van vroeger maakt, dat de harmonie, dat de vrede, dat de eeuwige Sabbat in haar wilde smart niet kan indalen.

—

Maar heel anders is het, als een weduwe ook eer ze weduwe werd, haar God hoog, haar God boven alles gesteld, en Hem, haar Vader in de hemelen, de eerste, en beste, en heiligste liefde van haar vrouwelijk hart heeft gewijd.

Dan was het altoos in haar schatting: God de eerste, en *daarna* mijn man, als mij door God geschonken. Dan bleef het elken avond en elken morgen Gode dank weten, wat ze aan rijk bezit voor haar hart in haar man ontvangen had. En ook, dan was het, jaar in jaar uit, altoos weer saam met dien man neerknielen, om hun God in wien beider ziel haar heiligste vereenigingspunt vond, het met lof en liefde gemengde offer op te dragen.

En natuurlijk, overkomt haar dan de bangste nood haars levens, dat God die haar dien man gaf, dien man weer van haar zijde wegneemt, dan is dat gemis wel om niet uit te spreken, en die overgang wel ontzettend, en die leegte om haar hart wel bitter schreiend; maar toch dan kan haar hart geen oogenblik verstijven en bevriezen, want dan behield het nog aldoor den gloed van haar eerste en zijn heiligste liefde d. i. van de liefde voor haar God en haar Heere.

Een kind dat in een bang oogenblik zijns levens zijn vader nog bij zich heeft, staat er toch heel anders aan toe, dan een kind dat dienzelfden nood geheel verlaten doorworstelen moet.

En juist zoo nu is ook hier de tegenstelling.

Een weduwe, die al de jaren van haar huwelijksgeluk aan God de eerste plaats in haar hart bleef geven, is, als de slag valt, wel een kind dat in bangen nood wordt geworpen, maar een kind dat in dien nood zijn Vader nog bij zich heeft, op zijn God zich werpen kan, en in den gloed der hoogste liefde vanzelf vertroosting vindt bij de smart, die door de afsnijding van haar tweede liefde over het verslagen hart kwam.

—

Ge merkt dat dan ook wel, als ge zulk een weduwe in de eerste dagen en weken van haar rouwe gadeslaat.

Terwijl toch die andere, die aan haar man had gegeven, wat Gode alleen toekwam, verwilderd en hartstochtelijk roept en klaagt, merkt ge het aan zulk een weduwe, die God vreesde en haar God liefhad, zoo onmiddellijk: Neen, die vrouw is *niet* verlaten, ze is *niet* alleen; en de liefde, die uit haar hart opwelt, bezit nog altoos het hoogste Voorwerp naar wien het uitging.

Vandaar die kalmte in de droefheid, die vrede onder de verschrikking van haar hart, die volheid van de ziel bij al wat haar ontnomen werd. Die inbinding en zelfbeheersching voor wat bij die andere hartstocht en onstuimige droefheid wierd. Ginds iets van de wildheid, waarmee de leeuwin om haar gestorven welpen brult, hier de stille overgegevenheid van een Christinne, die zoo diep genoot van wat de Heere haar gaf en liet, maar nu ook verstaat, dat niets, dus ook niet die teeder geliefde man, *haar* eigendom was; dat alles van haar God is; en dat ze haar God immers niet ten volle lief zou hebben, zoo ze dien man boven Hem stelde of dien man, tegen 's Heeren raadslag in, voor zich zelve zou willen behouden.

—

Maar wel ligt het in de belofte, dat God haar een *Rechter* wil zijn, en juist daaraan heeft een weduwe van zoo teederen zin behoefte.

Want wel gaf ze aan haar God steeds haar eerste liefde, maar toch steunde en leunde ze in alle aardsche dingen op haar man. Ze was hem onderworpen. Hij deed alles. Van hem ging de leiding uit. Zij volgde. Ze kon niet anders. Ze moest wel zoo doen, want anders zou zij geen vrouw zijn geweest, en in haar man geen wezenlijken *man* hebben bezeten.

Zoo had God het verordend. Zoo was bij haar de geloofspractijk ook in haar huwelijk. Maar nu kan het dan ook niet anders, of door het sterven van den man, dien zij zoo innig liefhad, en op wien ze zoo onvoorwaardelijk steunde, is juist die *steun* haar ontvallen.

Ze is nu als het klimop, dat om den stam van den eikeboom groeide. Maar zie, nu is die eikenboom bij den tronk afgehouwen, en het klimop ligt op de aarde neder.

En nu wil haar God zich in een nieuwen rijkdom aan haar openbaren. Haar innerlijk opheffen en zelf de stam zijn, waaraan dit klimop zich weer kan oprichten.

En dat staat nu uitgedrukt in het forsche woord, dat God haar Rechter wil wezen. Want natuurlijk, het bangste is het voor een weduwe, als de buitenwereld, nu ze van haar man beroofd is, misbruik van haar zwakheid wil maken, en haar in haar staat en stand en goed te na komt.

Dan zou ze hulpeloos staan.

Maar neen, dan staat ze toch niet hulpeloos, want haar God geeft haar dan uit den hemel de belofte: *Ik zal uw Rechter zijn.*

KUYPER.

Amsterdam, 28 Oct. 1892.

EEN PIJL ZONDER SPITS.

De Confessioneele Vereeniging schoot voor eenigen tijd een pijl af op de Gereformeerde kerken.

Bij haar opkomst, in de dagen van haar bloei, was dit anders. Destijds richtte zij de pijlen van haar boog op de *Modernen*, en ten deele op de *Ethischen*.

Thans echter is de positie veranderd.

Mikpunt van deze Vereeniging zijn thans de Gereformeerde kerken geworden.

De pijl die thans tegen deze kerken van haar boog ging, draagt ten titel: *De leer en practijk der Afgescheidenen en Doleerenden in strijd met de H. Schrift, aangetoond uit de geschriften van Brakel, Borstius, Calvijn, Koelman, Voetius e. a.*

Edelheer wat dunkt u al aanstonds van dezen titel?

Dat we in strijd zijn met de Schrift, wordt ons aangetoond *niet* uit die Schrift, maar uit Brakel e. a. En dan, wat is dat voor volgorde? Eerst Brakel en Borstius; dan Calvijn; na Calvijn Koelman; en na Koelman weer Voetius.

Zoo iets gaat in een titel toch niet. In elk geval zijn deze vederkens bij de pijlsleuf al zeer zonderling ingezet.

Toch ware dit nog het minste, indien de punt, de spits van den pijl, in orde was.

Maar ook dit is zoo weinig waar, dat er wel beslen aan heel dezen pijl geen spits of punt aan zit.

Immers wat biedt u dit boekske?

Geeft het één enkel citaat uit Calvijn, uit Voetius, uit Borstius of uit Brakel, dat ook maar eenigermate klopt en past *op onze huidige toestanden?* Wordt in een enkel citaat het geval besproken van een collegialistisch genootschap als de Ned. Hervormde kerk? Is er ook maar in één enkel citaat sprake van een kerk, waarin de allereerste fundamenten van ons Christelijk geloof en letterlijk alle twaalf Geloofsartikelen weggeredeneerd, weggecritiseerd, en door heidensche philosophieën vervangen zijn?

Men weet, en óók Ds. Felix weet beter.

Wat Calvijn bespreekt geldt uitsluitend het karakter dat de anti-christelijkte actie in het toenmalige Rome aannam. Wat Voetius te berde brengt ziet óf op hetzelfde óf op de Remonstrantsche afwijking, die thans voor zoo niets wordt geteld, dat alle Remonstrantsche dominees voor goed orthodox doorgaan. En wat Borstius en Brakel te berde brengen doelt op niets anders dan op de mystiek van Labadistische reactie, waarin toentertijd verzet gezocht werd tegenover een kerkbestuur, dat nog geheel naar de Dordsche kerkenordening liep.

Er was alzoo én bij Calvijn én bij Voetius én bij Brakel sprake *van een gansch ander geval.* Wij daarentegen verkeeren thans in toestanden, die zij zelfs van verre niet *vermoed* hebben. Thans gaat het geding over een pseudokerkelijk standpunt zóó ongerijmd en onzinnig, dat noch Calvijn, noch Voetius, noch Borstius, noch Brakel zich ooit de mogelijkheid gedacht hebben, dat iemand ooit nog bij het Kruis van zijn Heiland zou neerknielen, en zulke absurde theoriëen uitventen.

En terwijl nu de gevallen die deze oude, eerbiedwaardige theologen bespreken letterlijk nauwelijks één punt van overeenkomst hebben met den averechtschen en in zichzelf veroordeelden toestand, waarin zich thans de Gereformeerden in de Ned. Herv. kerk bevinden, zijn toch de leden van het Hoofdbestuur der Confessioneele Vereeniging zelf genoeg, om heele pagina's uit deze oude schrijvers af te laten drukken, en ons telkens te zeggen: „Zóó oordeelden Voetius, Brakel en Calvijn."

En natuurlijk, dat is ook zoo.

Zóó, en niet anders oordeelden deze mannen, over het geval waarover men hen ondervroeg, over het geval waarvoor ze stonden, of over het geval dat ze zich voorstelden.

Dat zou dus tepas komen, en deze pijl zou een spits hebben, als we ook nu *voor gelijk geval* stonden.

Maar wat kracht ter wereld schuilt er nu in al dezen breeden omhaal van citaten, nu we *voor een heel ander* ziektegeval staan, waarover noch Calvyn, noch Voetius, noch Brakel ook maar één enkel woord gesproken hebben?

Er komt een cholera-epidemie in het land, d. w. z. een epidemie, gelijk noch Galenus, noch Boerhave in hun tijd ooit gekend hebben.

Maar nu hebben deze mannen in hun tijd wel *andere* epidemieën gekend, van pestilentie, zwarte dood of wat dies meer zij.

En zie, nu laat het Hoofdbestuur van een Geneeskundige vereeniging een blauwboekje drukken met breede citaten uit wat én Galenus én Boerhave schreven over *heel andere epidemieen*, gelijk die in *hun* tijd bestonden.

Natuurlijk is zoo iets ondenkbaar bij Medici. Alleen Theologen kunnen zulk een naïeveteit begaan.

Maar stel nu even dát Medici zoo deden, dan zou toch immers onmiddellijk een ieder voelen: Lieve vrienden, dat is onnoozel werk dat ge doet. Wat geven ons die citaten over *vroegere* epidemieën, de epidemie die nu dreigt *is een heel andere*.

En precies zoo denkt het publiek ook nu over dit curieus geschrift van de Confessioneele Vereeniging.

Allerlei interessante citaten over de toenmalige hiërarchische en haeretische epidemieën, waardoor de kerk van Christus in *dien* tijd werd bezocht.

Maar nu is over die kerk *een heel andere epidemie* uitgebroken.

Een epidemie, die een geheel ander karakter draagt en dus geheel ander medicijn eischt.

En zie, nu komen deze heeren aandragen met oude citaten over kerkelijke epidemieën die er thans *niet* zijn.

Voelt ge nu dat deze pijl een pijl zonder spitse is?

TRIPLIEK.

Van Prof. De Savornin Lohman ontvingen we dit ingezonden stuk:

AAN PROF. DR. A. KUYPER.

Hooggeachte Ambtgenoot en Vriend!

Dat mijn woord op onze studenten tienmaal dieperen indruk zou maken dan het uwe, zal wellicht meer ironisch dan in ernst door u zijn ondersteld. Zij, evenals uwe lezers voor zoover zij geen of nog geen rechtsgeleerden zijn, zullen uwe weerlegging afdoende vinden.

Waarom?

Omdat gij hun eenige algemeene beschouwingen ten beste gegeven hebt, waarmede zij, evenals voor het meerendeel ook ik zelf, geheel instemmen.

Zij weten echter niet, dat die beschouwingen met het punt in quaestie niets te maken hebben. Ons verschil loopt niet over de beginselen, — te dien aanzien volg ik u gaarne, — maar *over de feiten*, en daarin heb ik, in dit geval, beter inzicht dan gij.

Dit laatste klinkt verwaand. Herinner u evenwel, dat de groote schilder Apelles gewillig luisterde naar de aanmerking van een schoenmaker, die hem op een fout in het schoeisel van een zijner figuren wees. Want, dacht Apelles, hoewel ik beter schoenen schilder dan hij, heeft hij van schoenen toch meer verstand dan ik.

Mij niet met Apelles, maar met onzen schoenmaker op één lijn stellende, beweer ik als vakkundige: het is ten eenenmale onmogelijk, de *vakken waarvan ik in mijne rede en mijn brief heb gesproken* goed te doceeren, en daarbij rekening te houden met de diepere beginselen des rechts.

Op *die colleges* komt niet *het* recht, maar alleen *de wil van den wetgever* ter sprake; een zuiver menschelijke ordening, enkel uit positief-rechtelijke gegevens kenbaar. Voor zoover ons recht gecodificeerd is, — en dit is met bijna geheel ons recht het geval, — is op *die* colleges de eenige taak van den rechtsgeleerde de beginselen van die codificatie te vinden en uiteen te zetten. Noch Gods Woord, noch eenige philosofische beschouwing kan dáárbij van invloed zijn. Brengt men die daarbij te pas, dan gaat men buiten zijn eigenlijk onderwerp.

Gij moet den jurist vergunnen te meenen, dat hij beter dan de theoloog weet, *wat* hij doceeren moet om studenten voor te bereiden voor hun vak. En wat gij uit Stahl aanhaalt tegenover de historische school weerspreekt in geenen deele de eenvoudige stelling van Puchta, door mij geciteerd.

Er wordt niet, zooals gij meent, »stelselmatig gezwegen"; de aard van het onderwerp laat eene andere dan de overal gevolgde methode eenvoudig niet toe.

De *beginselen* van *het* recht worden bij ons niet behandeld op colleges, uitsluitend bestemd voor *bestudeering van onze codificatie.*

Waarom ik, hoewel ik van dupliek had afgezien, toch op deze zaak nog terugkom, vraagt gij wellicht.

Ziehier de reden.

In uw onlangs uitgesproken schitterende redevoering (bl. 58) hebt gij, openlijk en zonder eenige terughouding, wijlen professor De Vries dank betuigd voor hetgeen gij, voor geheel uw vorming, aan dien trouwen vriend hadt te danken.

Welnu! Ook onder de juridische professoren, die uitsluitend het Romeinsche recht of onze *wetgeving* behandelen, zijn er van wie, om hun vernuft, hun helderheid, hun methode de student iets leeren kan, dat in geen boek is te vinden. Vraag het aan onze juristen, die de colleges in het Romeinsche recht b. v. van Prof. Goudsmit, om van geen levenden te spreken, bijwoonden.

Als onze studenten van zulke uitstekende mannen kunnen profiteeren, zonder eenig gevaar te loopen van doordrongen te worden van verkeerde beschouwingen over *het recht*, dan doen zij daar m. i. wel aan, want daardoor zullen zij zich te beter bekwamen voor de gansch niet gemaklijke taak die hen wacht.

Gij evenwel stelt het voor, alsof het bezoeken van zulke colleges enkel voortkomt uit zeker gevoel van zwakheid, dat op gemis aan heroisme en genoegzame geestdrift uitloopt."

Alzoo zijn alle studenten, die zich meer met mijn advies dan met het uwe mochten vereenigen, reeds bij voorbaat geteekend.

Dit schijnt mij onbillijk. Wel weet ik dat mijn protest bij uwe lezers geen ingang zal vinden. Maar wellicht zal toch een enkele eenig gewicht willen hechten aan het gevoelen van een *rechtsgeleerde*, die, door zijne staatsbetrekking te verruilen voor een professoraat aan de Vrije Universiteit, getoond heeft het verband tusschen *het recht* en de Christelijke of antichristelijke *beginselen* op zijn wezenlijke waarde te kunnen schatten.

Met de u bekende gevoelens van vriendschap,

Uw ambtgenoot

A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

24 October '92.

Het doet ons genoegen, dat Prof. Lohman op zijn besluit om niet te dupliceeren terugkwam. De quaestie is er te gewichtig voor.

VRIJMETSELARIJ.

De vraag of het lidmaatschap van een Vrijmetselaarsloge al dan niet vereenigbaar is met de Gereformeerde belijdenis, duikt ook in ons land gedurig weer op.

In Amerika *is* hierover voor korte jaren harde strijd gevoerd, en daar te lande heeft deze strijd zelfs tot allerlei scheuring geleid.

Toch behoeft over dit punt, naar het ons voorkomt, geen verschil van inzicht te bestaan.

De vrijmetselarij is ongetwijfeld een geheime vereeniging, die in beginsel tegen de Christelijke religie en het Koningschap van Christus gekant is.

Wel heelt ze haar ideaal, en ligt in dit ideaal veel schoons; maar dat schoon is uitsluitend aan den natuurlijken godsdienst ontleend, en heeft juist daardoor haar macht in principieele tegenstelling met het Kruis van Christus gebracht.

Wel niet overal in dezelfde mate; want in Engeland en in Amerika dragen de loges gemeenlijk een veel minder vijandig karakter; maar dit neemt toch niet weg, dat ook de Anglicaansche loges op hetzelfde onware beginsel rusten, waarop een dienstknecht van Christus geen ja en amen zeggen *kan*.

Vraagt men dan ook, of iemand tegelijkertijd een waarachtig belijder van den Christus en een bewust aanhanger van het beginsel der vrijmetselarij kan zijn, dan moet zonder aarzelen geantwoord, dat dit *onmogelijk* is.

Waaruit dan tevens voortvloeit, dat wie zijn broeder lief heeft aan elk belijder van Christus ten sterkste ontraden moet, om vrijmetselaar te worden, en zelfs zoo hij het is, hem moet dringen, om dien verkeerden band te verbreken.

Maar om nu aanstonds te zeggen, dat een iegelijk die zich bij de vrijmetselarij aansloot, of er niet mee breekt, den Christus verloochent en door de kerk gebannen moet worden, gaat veel te ver.

Dit zou wel zoo zijn, indien de loges overal haar beginsel op den voorgrond schoven, duidelijk uitspraken, en van elk vrijmetselaar adhaesie aan dit beginsel vroegen.

Maar dit *is* volstrekt *niet* het geval.

Tal van vrijmetselaars weten zoogoed als niets van het eigenlijk beginsel, waardoor deze vereeniging gedreven wordt. Nooit is hun een belijdenis van een bewust verkeerd beginsel afgevergd. En als gevolg hiervan hebben ze nooit den strijd tusschen de loge en de kerk voor hun conscientie gestreden.

Deze allen nu weten niet wat ze deden, en mogen daarom niet op staanden voet veroordeeld worden. Veeleer zal men voor hen bidden, gelijk Jezus het voor zijn vervolgers deed.

En zoo dan aan dit gebed zich onderrichting en vermaan paart, zoo men almeer duidelijke denkbeelden over het streven der vrijmetselarij verspreidt, de lieden inlicht en ze op de hoogte helpt, och, dan behoeft ge niemand af te snijden, want dan keert elk kind van God zich vanzelf van de vrijmetselarij af.

CONCERTEN.

Over de vraag, of het goed en geraden is, dat ook wij Calvinisten ons op concerten laten vinden, en er onze kinderen heenleiden, bestaat onder onze geestverwanten wel eenig verschil.

Er zijn er, die elk concert onvoorwaardelijk veroordeelen en dus de bijwoning er van zeer stellig afkeuren; maar er zijn er ook, die er heengaan, en hun kinderen aan het bezoek van concerten gewennen.

Dit maakt het noodzakelijk, ook dit verschil van inzicht onder de oogen te zien, en allengs de gegevens te verzamelen, die, op grond van Gods Woord, tot een allen bevredigend antwoord op de gestelde vraag leiden kunnen.

Voorzoover het nu ook ons vergund is, voor de oplossing van dit geschil een bijdrage te leveren, plaatsen we op den voorgrond, dat onder concert door ons verstaan wordt eene uitvoering van instrumentale of vocale toonkunst, waarbij voor geld een ieder toegang heeft.

We nemen dus aan, dat er bij een concert geen sprake is van wat het café-chantant ontsiert en onteert, noch ook van wat in de komedie aanleiding geeft tot zekere tentoonstelling van de zijde van het publiek.

In een concert zien we niets dan een vereeniging van uitstekende toonkunstenaars, die proeven van hun kunst geven, en dat wel zoo, dat wie deze proeven komt aanhooren, er op de gewone wijze bij zit.

En zoo nu verstaan, is het dunkt ons buiten kijf, dat er zeer wel een concert denkbaar is, waartegen niets zou zijn in te brengen, en tot welks bijwoning men een ieder die zin en smaak voor muzikaal schoon heeft, zou kunnen uitnoodigen.

Ook de toonkunst (zoowel instrumentaal als vocaal) is een gave Gods en een heerlijke gave.

Die kunst uit te oefenen is niet een ieder gegeven, en zoo er mannen zijn, aan